

teti az anyag fontossága és nem utolsósorban mennyisége, valamint az, hogy a szerző saját kiadásában jelent meg.

Reméljük, Gajdos Tibor kutatásai nem állnak meg ezen a szinten, hiszen rengeteg még a feltáratlan, feldolgozatlan anyag.

VÉKONY LASZLÓ

LEHETŐSÉG ÚJABB OLVASÓK MEGHÓDÍTÁSÁRA

MIHALJ MAJTENJI: *Čudo na žitnom polju*.
ZOLTAN VARGA: *Cvrčak u mravinjaku*.
OTO TOLNAI: *Kuća insekata*.
Narodna knjiga, Beograd, 1976.

A belgrádi kiadó egyidejűleg három vajdasági magyar író könyvét jelentette meg azzal a céllal, hogy az olvasók számára lehetővé tegye a vajdasági magyar irodalom megismerését. Ez természetesen csak ízelítő és ilyenkor a javát illik nyújtani. A választás Majtényi Mihályra, Varga Zoltánra és Tolnai Ottóra esett. Nem ismerve a kiválasztás elveit, az eredmény szerencsésnek látszik. Majtényi személyében kissé a múlt szólal meg, Varga talán az igazi érték hordozója, míg Tolnai a kísérletezés megtestesítője. Lehet, hogy ez az osztályozás némileg egyszerűsített, de végeredményben a lényegét tükrözi vissza.

Fordításokról lévén szó, a könyvekhez írt utószó igen nagy fontosságú. Hiszen a mintegy 200 oldalnyi válogatás Majtényi és Varga, illetve egy regény Tolnai esetében nem nyújthat teljes képet és információt az alkotóról, ezért az utószó az, amely arra hivatott, hogy az ismerkedést megkönnyítse, illetve a képet némileg teljesebbé tegye. A kiválasztott 16 elbeszélés Majtényi tollából kevés az író életművéhez viszonyítva, de a válogatás igyekezett áttekintést nyújtani. Az áttekintés elvét tartotta szem előtt Bori Imre is akkor, amikor az utószót írta. Röviden bemutatja Majtényi írói pályáját, azzal, hogy a hangsúlyt a háború előtti időszak ismertetésére fektette, míg Majtényi háború utáni ténykedéséről az érdeklődő az utószóból aránylag keveset tudhat meg. Kibontakozik az alkotói út az expresszionizmustól a realizmusig, illetve az

elbeszéléstől és a regénytől a visszaemlékezésig. Az utószó biztos kézzel íródott, világos és nagyon jól áttekinthető már első olvasásra, summás és elegendően informatív. Bori írása szinte teljes mértékben megfelel annak, aminek szánták: egy ilyen kiadvány utószavának. Azon túl azonban magában hordja egy későbbi nagyobb lélegzetű tanulmány magvát is. A szerbhorvát nyelvű olvasóközönség, melynek Majtényi előbbi négy, fordításban megjelent könyve elnyerte tetszését, most megismerheti írónk új arcát: az elbeszélőt.

Majtényival szemben Varga eddig ismeretlen volt a szerbhorvát nyelvterületen. Ismerve értékeit, nyugodtan mondhatjuk, hogy a könyv megjelenése adósságtörlesztést jelent. A kötet 14 prózai művet tartalmaz. Tudjuk, milyen gazdag Varga opusa, ezért a választás nehéz és hálátlan volt, vita tárgyát képezheti, de az a véleményem, hogy nagyjából sikerült. Megkérdőjelezhető azonban az utószó szerzőjének illetékessége, hiszen Gerold László nem tartozik Varga receptorai közé. Ez a tény, bár munkája kerek és nagy gondal megfogalmazott, oly módon jut kifejezésre, hogy kevés benne az eredeti mondanivaló, és sajnos, az is elvesz az információ sűrűjében. A négyes taglalású utószó nyitórészében Gerold megállapítása szerint Varga művészetében a hangsúly az emberek lelki életének boncolásán van. A második szakasz Vargának a mai vajdasági irodalomban elfoglalt helyét igyekszik

meghatározni. Kihangsúlyozva az író csoport- és nemzedékkivüliségét, rámutat alkotásainak magas esztétikai értékére. Szerinte tájainkon Szirmaival, a világirodalomban pedig Kaffkával rokon. Ekkor tűnik fel Gerold igen jó észrevétele, miszerint Varga a magány ábrázolója. Ezt a tételt a következő szakaszban részletesebben kidolgozza. Igyekszik felvázolni Varga írói fejlődését, de sajnos eközben olyannyira a kritika idézésére támaszkodik, hogy — némileg célt tévesztve — az olvasó előtt Varga recepciójának egyes mozzanatai bontakoznak ki. Úgyesen állítja szembe a pró és kontra nézeteket. Leszögezi: a fejlődés, jelenléte tagadhatatlan. A méltatás tudatosan mellőzi az író regényeit (így marad a teljes ismeretlenségben a *Szökés*, de ugyanakkor többször idézi magának Vargának kijelentéseit műveiről. Egyébként a *Hallgatást* véli legjobb alkotásának. Íme, néhány összegező megállapítás Gerold utószavából: a magány írója élményeit hőseire viszi át, így ír egyszerre önmagáról és másokról, s így lesz mindegyik művének tulajdonképpen egy hőse: maga a szerző. Varga a magány ábrázolásától a magány társadalmi dimenziójáig jutott el. Ezek a gondolatébresztő következtetések képezik Gerold elmefuttatásának legjelentősebb állomásait. Végül a választás elveiről tudhatunk meg egyet-mást, majd Gerold kifejezi reményét, hogy ez a könyv igazolttá teszi a *Hallgatás* lefordítását és kiadását.

Tolnairól az olvasó nem kaphat teljes képet e könyv és utószava alapján, mivel regényről lévén szó, nincs adva az áttekintés lehetősége, így az utószó is csak a regény nyel foglalkozik. Igaz ugyanakkor, hogy szerbhorvátul Tolnainak eddig már három könyve jelent meg és az érdeklődő elegendő előinformációval rendelkezhet. Az utószót Jovica Acin írta, címe *Roman kao paukova mreža* (A regény mint pókháló). A bevezető szakaszban utal Tolnai regényének különösségére („autentikus modern regény”) és játékoságára. Sajnos az utószó gerincét inkább a modern regénnyel kapcsolatos, csak részben eredeti, általánosító gondolatok fejtetése képezi, úgyhogy Tolnai műve a háttérbe szorul. Igaz, hogy rámutat annak költőiességére, a szerző nyelvteremtő képességeire, igyekszik az új francia hullámhoz kapcsolni a regényt. A lezárás már többet foglalkozik a *Rovarházzal*, tárgyalja annak idősíkjait, tájainkon valójában eredeti struktúráját és ezzel mintegy kulcsot és kedvet ad az olvasónak („légynek”), hogy legyen az író („a pók”) regényének („hálójának”) türelmes felfedezője („áldozata”); előítéletek és klasszikus normák nélkül közelítse meg Tolnai regényét és ismerje fel annak értékeit.

Csak meglepéssel állapíthatjuk meg, hogy a jugoszláviai magyar irodalom ismertté válik országunk egyes nyelvtérületein és elfoglalja az öt megillető helyet. Ugyanakkor reméljük, hogy ez a folyamat állandó lesz a jövőben is.

VARGA ISTVÁN

AZ EMBER MEGJELENÍTÉSE

Magyar elbeszélők — 20. század.

Válogatta, a szöveget gondozta és a jegyzeteket írta: Illés Endre.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Arról, hogy a magyar irodalom fő erőssége a líra, már nagyon sokat írtak, majdnem annyit, hogy a megjelent tanulmányok, dolgozatok mérete a próza értékének, termé-

kenyítő hatásának másodrendűségét jelentheti és érvényesíti. Igaz, a szépirodalom bármely táján a világnak költészettel indult, s a fejlődés során belőle hajtott ki a pró-